

ANGHELICUL ȘI SERAFIMICUL
UNIVERSULUI EXISTENȚIAL BASARABEAN
(ROMANUL „POVEȘTEA CU COCOȘUL ROȘU”
DE VASILE VASILACHE)

Dr. hab. Eugenia MINCU

*Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
al Ministerului Educației Culturii și Cercetării, Chișinău, Republica Moldova
jana_mincu@yahoo.fr*

Abstract: The „Angel” and the „Seraphim” of the Bessarabian Existential Universe

The story is the most beautiful way to say simple, profound and painfully true things. Stories grow and form generations. The fight between good and bad has always taken the mark of didacticism, and the victory of good over bad is a natural victory because, otherwise, it cannot be, and this victory enjoyed and gave hope for life. In most traditions, the singing of the cock symbolized the victory of light over darkness and the victory of good upon bad. The cock is considered as a solar symbol, which the folklore traditions implies with protective virtues, for example, the cock casts out the demons at night and calls the sun. „Povestea cu cocoșul roșu”, written by Vasile Vasilache, is a novel with subtextual surprises and it is an existential story about a people who wants “to be United in Faith”.

Keywords: *literature, universal existential values, human identity*

Introducere

Prima parte a romanului Povestea cu cocoșul roșu de Vasile Vasilache a văzut lumina tiparului în anul 1966. Partea a doua a fost publicată în variantă de revistă la începutul lui 1972, „Nistru”, nr. 11- 12, 1971; „Nistru”, nr. 1, 1972. „Asistăm la o înnoire fundamentală a romanului moldovenesc contemporan: capacitatea de a recepta zone de viață socială, psihologică, morală, o demonstrează fericit... Vasile Vasilache în „Povestea cu

cocoșul roșu”, menționa Mihai Cimpoi pe paginile „Culturii” din 1966 (Cimpoi 1966: 3).

Anghel și Serafim – două fețe ale satului basarabean

Anghel și Serafim sunt personajele centrale ale romanului.

Anghel (gr. *anghelos* „trimis”, sol”) reprezintă pragmatismul uman, este omul timpului, omul tehnicii. Serafim – serafimi, din ebraică „în flăcări”, îngerii cu șase aripi care se află cel mai aproape de Dumnezeu (Isaia 6:2) – reprezintă identitatea națională și universul existențial basarabean.

Cocoșul roșu-mesager

Cocoșului-mesager din romanul lui Vasile Vasilache îi revine misiunea să anunțe situațiile controversate care pun în pericol identitatea națională și valori universale umane.

Prima situație. „...ba el, boul, pășește înaintea omului, ba el, omul, pășește înaintea boului...” – problema „bouțului inutil” și pierderea demnității de neam. Vita este inutilă în viața nouă, a tehnicii. Însăși vita nu-și recunoaște această situație de a cincea roată: „Eu îl port la cireadă și nu el pe mine...”. Este vorba de Anton Orbu, condus de vaca sa în fiecare dimineață la cireada satului; numai astfel ce simte și el „în rând cu lumea”.

Se poate isca întrebarea, oare nu special l-a „orbit” Vasilache pe Anton, ca să-l lase condus de-o vită de-a lungul satului, dându-i posibilitate să-și mai ștergă de colb calitatea umană de a prețui? Să fie betșugul lui Anton orbire simbolică a oamenilor săi, cu sufletele mocninde sub ploaia fierului (Anton își pierde vederea deoarece avea „o bucată de fier în tâmple, fierul îl orbise”).

Detalii interesante și destul de semnificative depistăm în textul romanului: „Atunci Anton Orbul, pe numele de familie «Juncu», a târât după sine alt «juncu»... „...dus de cozoroc de către un alt cozoroc”. „Noroc, Cozoroc! Și eu îs Cozoroc și un Cozoroc mă duce la iarmaroc...” „...ba el, omul, pășește înaintea boului, ba el, boul, pășește înaintea omului...” etc.

Ce-i asta, o nouă armonie a omului cu natura, ce demonstrează unitatea lor, ori o amară ironie, o negare a calităților umane (a umanului)? Natura, tradiția acuză. Omul, uitând de natură, uită de sine, își

pierde până și chipul: „un Cozoroc și un alt cozoroc”, „un junc târât de un alt Junc...”. Omul nu-și prea dă seama de ceea ce se întâmplă. Oarba încredere în superioritatea sa îl face să piardă tactul în „călătoria” prin sat „cu o vită de cap”, pășind ba în fruntea bouului, ba în coada lui.

O scenă destul de amuzantă: depersonalizarea omului și jalea dobitoacelor! Boul și omul – un paralelism destul de izbitor și insultător. Dar în urma cărui eveniment are loc această nivelare? Fiecare dintre ei are câte o pierdere destul de „neînsemnată”: boul își pierde cununa, omul își rătăcește căciula; „Nu cumva funia asta i-a fost străbunelului o adevărată coroană?”; și „Aha! mătăluță și fără cap mi-ai venit de la sediu... Ori gospodar, ori nu, halal. Poate să te îmbrobodesc?”. Ne-am mai fi împăcat noi cu pierderile acestea „neînsemnate”, dacă n-ar domina semnificația acestora tensiunea etnică. Etnografisemele pun în evidență probleme naționale majore: pierderea demnității personale, dar și a celei naționale! Simbolul bourului, mistuit de istorie, regresează de la înălțimea mândriei naționale la „inutilitate” în secolul atomic. Trista poveste a bourului, trista „memorie” a basarabeanului: „...cum cândva era mândria codrilor, stăpânul izvoarelor, stătuse-n stema țării, pe steaguri, semn al nesupunerii... și înfruntase luna-semiluna cu coarnele...”, ca apoi să devină „mândria județului”. Și acum „...el, cornoratul, să pășească umil, bleg, târât de o ață...!”. Și vina, desigur, o poartă cel rămas fără căciulă, fără memorie, fără neam. Căci ce fusese până nu demult o căciulă pentru un moldovean, dacă nu „o coroană de crai. Da ia smulge-i craiului de pe căpățână ori, să zicem, scuipă-i în cea coroană, să vezi ce urlat scoate craiul: «La eșafod, nătângule!»”. Iar dacă craiul își pierde coroana, atunci el devine pur și simplu un Juncu, ce-și târâie din urmă durerea – un alt junc. „Așadar, fusese bourul o stemă, fusese și satul lui Serafim un sat de crai. Dar una câte una căciulile-coroane sunt «depuse» la picioarele lui Mihuț Ivanâci”, nu ale unui căpcăun oarecare, ci ale însuși președintelui colhozului. Cugetarea, judecata în colectiv, atitudinea globală, și nu de puține ori greșită, fatală, insuflată țăranilor, care credeau orbește în dreptatea a tot ce-i nou, a subliniat cunoașterea individuală, singura cale de stabilire a adevărilor lumii; a înșelat o lume. În final, a lăsat-o fără „cușmă”, grăbindu-i momentul fatal: „A fi ori a nu fi!”. Ori poate și „cușma” (demnitatea națională) devine inutilă în vâltoarea secolului atomic, ca și boul?! Oricum, absolutizarea colectivului a clătinat conștiința propriilor virtuți (cine sunt?) și episodul „cușmei” îl considerăm semnificativ.

Situația a doua - „...struna mea – struna viitorului e...”. Printre filele romanului cu osârdie își face loc încă un personaj, destul de pretențios, moșneagul Zahariosu, „un scripcar vechi-vechi, mare crai, care se bate cu pumnul în piept pentru dreptate – i se părea lui”; mai bine zis, o cerșește de la „cancelarie”.

Situația lui ne amintește vechea fabulă Greierul și furnica și trista-i morală: „Ai cântat, îmi pare bine // Acum joacă, dacă poți!”. De joacă moșului nu-i prea arde... Cu ce-a păcătuit moșneagul-greier? O viață întreagă cântase doar, neavând grijă de bătrânețile sale. „Iarna” a sosit, iar satul-furnică din mare muzicant, om de artă („Zahariosu acesta o viață întreagă n-avusese altceva pe lume, decât vioara. N-avusese pe nimeni altcineva, decât Această vioară. Cu ea se mângâiasse, cu ea se necăjise, se certase, se mâniase”), îl avea drept o făptură ușuratică, care nu s-a îngrijit de propria-i soartă, crezând că-i mare „excepție” printre oameni și n-are nici în clin, nici în mână cu obiceiul pământului: de a avea o casă, o masă, un copil...

Or, „înstrăinându-l și însingurându-l” doar din simplul motiv că venise vremea când degetele „nu-i mai simțeau ca altădată struna, vioara, arcușul”; deci nu mai „simțeau nevoia de el, nevoia de un muzicant. Tot satul delaolaltă, bătrâni și copii...”, se dezise de el, lăsându-l în voia sorții să-și viseze „valsurile-n voie... Ciudatul!”. Cu vioara Zahariosu își avea socotelile sale: „O-ngrop, zic! O-ngrop, ...vioara mea, nimănu-i trebuiește”. Mânia însă-i trece, îi trece și cheful de a mai „prohodi” vioara și atunci intenția i se schimbă: „...o vând...”.

De fapt, de ce ne poartă Vasilache atâta pe lângă vioara moșneagului – ba o îngroapă, ba o vinde, decizându-se de dânsa? Simbolul vioarei este unul existențial. Românul cântă din frunză, gură, nai, fluier, vioară... Cântă și își păstrează „cântul” pentru „cei din urmă”, insuflându-le dragostea pentru neam și pentru creație. Și „struna mea – struna viitorului e!” – se destăinuiește Zahariosu. Doar că această strună devine și ea inutilă, „nimănu-i trebuiește”.

Durerea și mânia moșneagului, durerea și amarul nostru: fiecare acum cântă doar pentru sine, ca și cucul... Ne pierdem cântecul, ne pierdem limba, ne pierdem neamul. Iar Zahariosu urzește un plan întreg; trebuie lăsată ca moștenire și moșul hotărăște s-o vândă, nu s-o dăruiască. Motivul e simplu: acum vremurile s-au schimbat, se prețuiesc mai mult nu lucrurile dăruite, ci cele, care cer cât mai mult „fier scump”. Dar vânzarea nu-i lucru ușor, căci de vândut poate ai ce vinde, dacă cumpărători

nu-s pentru „lăcașul sufletului”. Și atunci, „...scripca o vând..., dar casa o dărui celui de-mi cumpără vioara...”. Mai jiguitoare idee, nici că se poate fi. Momeala îi destul de impunătoare pentru râma „practicismului” din „secolul automatizat”.

Situația a treia - „Închinându-te unei icoane, vei fărâma altă icoană”. Conștientizarea valorii naturii, pusă în discuție de Vasile Vasilache în „Povestea cu cocoșul roșu”, vine să focalizeze un dureros adevăr: „Verdele dimprejur se frământă”.

Idolatrizându-se, omul își înalță propria icoană, închinându-i-se cu osârdie de rob. Fatala chemare, ce i-a insuflat omului naiva încredere în superioritatea sa față de natură, el socotindu-se aproape domn al ei. „Verdele dimprejur se frământă”, căci „și omul e o pricină pe capul stihilor: cine soarbe adâncurile, de rămâne boștură înăuntru pământului? Cine-i cheltuiește apa cea dulce?...”.

Practicismul „secolului automatizat” își cerșește pretențios partea de leu. Până și Serafim, suflet curat și sincer, care pe paginile romanului mai nu este identificat cu însăși suflarea „verdelui” („...doar truchina de copac pare să crească, să se înalțe... din lemnul ei, parcă se desprinde Serafim. Anume din truchină...”, are momente de dubiu: „Să mai tai pădurea ori să n-o mai tai?”.

Natura a legănat, a crescut, a perfecționat omul, modelându-i trupul, lăsând, însă, plămădirea sufletului pe seama lui. A servit drept adăpost pentru fugari, alean – pentru neogoiți, sprijin – pentru cei însingurați: „Pădurea le face din mână: Neogoiților! Veniți încoace, poftiți la adăpost, la umbră, la răcoare, verdeață avem și pentru domniile voastre, însinguraților!”.

Omul s-a maturizat, s-a perfecționat, meșterindu-și aripi, aidoma lui Icar, și a hotărât că are tot dreptul să se amestece în soarta ei, pângărindu-i chipul și firea („Turiștilor! Voi ați făcut focul aici, sub stejar? Voi ași copt ciupercile acestea?”. Tristul final al legendei lui Icar, tristul viitor al omului prea încrezut în sine, căci „ceara” se topește văzând cu ochii, pericolul crește și atunci... apar „împăunați ca doi găinari – doi pădurari și amândoi cu frunze aurii de stejar pe la gulere, pe la cartuzuri, pe la mâneci... și dacă mai pui cele trei puști cu câte trei tăvi...”.

Pușca devine o categorie simbolică dominantă, o condiție a existenței umane, în „câine” crud, dar credincios slujitor, merit „să purifice” demnitatea conștiinței, „umanul”. „Acești găinari”, înfrunziți asemeni unor adami, ajung să apere omul de om, țesând pânza fricii.

Dar: „Săracă tu, pădure! Sărace tu, stejare! Ah, ce vă mai pasc și pe voi niște ochi de balaur!”. „Ochi de balaur, ochi de lup, ochii pădurarilor, «paznicii codrilor», ochi de orb, ochi de stăpân: «Iaca-i miezul nopții, da pădurea-i singuratică»”.

Singură-i pădurea! Săracul boul Bălan, „muge-n englezește”, susține cele mai filosofice „dialoguri socratice”, frământat de valoarea ori nonvaloarea sufletului, dar nu se descurcă în cele mai elementare lucruri: desfătându-se la răcoarea copacului este gata să scoată un „Muh!” („un imn umbrei și pădurii”). De fapt, e o greșeală; a încurcat „icoanele”. O mică mișcare și mulțămît „râde” atunci pădurarul; i se arată considerațiunea de stăpân și „domn al umbrei”.

Râde pădurarul, râde Vasilache, râdem și noi de propria-ne naivitate și doar „verdele dimprejur se frământă”, până când „se întâmplă că și verdele piere-n inima verii...” .

Concluzii

„Satiric prin natura harului său, scria Ion Druță, Vasilache, deghizându-se sub ornamentul complicat al șireteniei populare, a exprimat destul de multe adevăruri amare...”.

În mitologie, Zeul Ianus, zeul luminii și al soarelui, are două fețe; una privește spre trecut, iar alta – spre viitor.

Ce va face satul cu cele două fețe ale sale: Serafim și Anghel? Perfecționându-și fața lui Anghel, și-o va menține pe cea serafimică, păstrându-și cu sfințenie identitatea, credința?

Ce vom face noi? Vom face alegerea corectă între *Ce este demn* și *Ce este mai puțin demn* de reținut din romanul „Povestea cu cocoșul roșu” de Vasile Vasilache?

Referințe bibliografice

- Mihai Cimpoi, *Înnoire*, în „Cultura”, 25 iunie 1966.
- Vasile Vasilache, *Scrieri alese*, Chișinău, Literatura artistică, 1986.